

אליאש באומץ 1912—1986 (מסופר על ידי בתו, ענת רוזברג)

אליאש נולד ב 1.2.1912 בעיר זדונסקה וולה שבפולין. לאביו דוד באומץ, חסיד גור ואמו שרה גולדה לבית כהן. המשפחה הייתה דתית וענייה. אליאש היה השישי מבין שמונה ילדים.

אחיו של אליאש פנו לדרכים שונות. שמחה הציוני עלה לארץ ישראל בשנות ה 20 אך גורש ממנה על ידי הבריטים בשל פעילותו הקומוניסטית. הוא חזר לפולין ונספה בזמן המלחמה. הבכור, אבא-אברהם עבר ללודז', רכש השכלה כללית והיה מין פילוסוף ובוהמין לצד עסקיו בטקסטיל. יוסף נעשה תלמיד חכם ואליאש הפך לקומוניסט.

כרוב הילדים בזדונסקה וולה, זכה אליאש לחינוך מסורתי. בתחילה בחדר ואח"כ בישיבה. בהגיעו לגיל 15 חזר ממפגש מאכזב עם הרבי מגור והחליט לנטוש את הישיבה וחיי הדת.

אליאש קיצץ את פאותיו והפך לפועל טקסטיל באחד המפעלים הקטנים בעיר. לאחר שחש על בשרו את הניצול הציני של בעלי המפעלים העשירים. החליט להצטרף לחוגים הקומוניסטים. השתתף באספות המפלגה, שמע הרצאות והזדהה עם הפועלים שזכויותיהם נרמסות ואף הצטרף לשביתות למען שכר הוגן ותנאי עבודה הוגנים. בעלי המפעלים התלוננו עליו במשטרה והוא נאסר מספר פעמים. בהגיעו לגיל 20 גויס לצבא לשירות חובה ובשל פעילותו הקומוניסטית, הלא חוקית, עשה את שירותו הצבאי בפלוגת עונשין בה שרתו אסירים פוליטיים ופלייליים. השירות הצבאי היה קשה אך הכשיר אותו לבאות.

ב-1937 שם פעמיו למלחמת האזרחים בספרד כדי להילחם לצדם של הסוציאליסטים ונתפס בחציית הגבול.

הפעם נכלא בבית הכלא הקשה ביותר בפולין – ברזה-קרטוסקה. בבית כלא זה האסירים נאלצו ללכת על ברכיהם בחצר שרוצפה באבני חצץ.

אליאש אימץ את האידאולוגיה הקומוניסטית כהשקפת עולם ודרך חיים. אידיאולוגיה זו נראתה לו אנושית, צודקת ומאפשרת קיום של כבוד ליהודים בכל מקום. למרות שאימץ השקפת עולם סוציאליסטית ונטש את האמונה באלוהים ושמירת המצוות, המשיך אליאש לחיות בעולם תרבותי יהודי. השפה השגורה בפיו הייתה יידיש, רוב חבריו היו יהודים, הוא זמזם נעימות חסידיות ואהב סיפורי מעשיות על צדיקים ורבנים.

עוד לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה התאהב אליאש בבת משפחה מכובדת, פולה פרידה. הקשר הרומנטי בין השניים נשמר בסוד בגלל הפעילות הקומוניסטית של אליאש ובגלל שמשפחת פרידה רצה לשדך לפולה אברך למדן או לפחות עשיר.

עם פרוץ המלחמה בספטמבר 1939, זמן קצר אחרי שזדונסקה וולה נכבשה על ידי הגרמנים וננקטו צעדים ראשונים נגד היהודים, ברח הזוג מזרחה לאזור שנכבש על ידי הרוסים. כך עשו צעירים רבים נוספים מבני העיר. הזוג הגיע לעיר ביאליסטוק, שנכבשה בתחילת המלחמה על ידי הרוסים והייתה תחת שלטון סובייטי מכוח הסכם ריבנטרופ-מולוטוב.

ביאליסטוק התעשייתית הייתה מפלט מהכובש הנאצי האכזר ליהודים רבים. אליאש מצא שם עבודה במפעל טקסטיל ורכש ידידים רבים. אך ביוני 1941, הפרו הגרמנים את בריתם עם ברית המועצות ותקפו אותה. כיבושיהם הראשונים היו השטחים שכבשה ברית המועצות מפולין בראשית המלחמה. כאשר הגרמנים עמדו בשערי ביאליסטוק אליאש ופולה, שהיו כבר זוג נשוי, העמיקו את בריחתם מזרחה כדי להיות תחת חסות סובייטית, אך התנכלויות של גויים אנטישמים בדרכם מזרחה גרמו להם לחזור לביאליסטוק. בשובם מצאו את ביאליסטוק תחת כיבוש גרמני.

עוד לפני שאליאש ופולה חזרו לעיר, הגרמנים הראו את נחת זרועם ליהודים. עם כיבוש העיר הם ריכזו בבית הכנסת כאלף יהודים, נעלו את הדלתות והבעירו את המקום. אלף מיהודי ביאליסטוק נשרפו חיים. אלפיים יהודים נוספים הוצאו להורג ביער הסמוך לעיר. הם לקחו אלפי בני ערובה ודרשו כופר כספי עבור שחרורם. כל האירועים הללו התרחשו בימים הראשונים של הכיבוש הגרמני.

ביוני 1941 הקימו הגרמנים גטו על שטח של כ 20 רחובות בעיר וריכזו בו את 65,000 יהודי ביאליסטוק. אליאש ופולה מצאו מקום מגורים בגטו הצפוף ואליאש חזר לעבוד כצובע בדים וחוטים במפעל הטקסטיל שעבד בו קודם. המפעל היה על הגבול בין הגטו והעיר הארית ועבדו בו יהודים מהגטו ופולנים מהעיר. היהודים נכנסו למפעל דרך שער מכיוון הגטו ואילו הפולנים בכניסה אחרת מכיוון העיר הארית. למזלו של אליאש ומזל כל המועסקים במפעל, המפעל עבר לידיים גרמניות אך מנהלו לא היה נאצי. היה זה גרמני מהסודטים הצ'כים בשם בנישק שהשתייך לקבוצת גרמנים אנטי-פשיסטים. יחסו של בנישק לפועלים היהודים היה הוגן. הוא נהג להזהירם לפני ביקורם של קצינים נאצים במפעל ובשלבם מאוחרים יותר, הגיש עזרה למחתרת היהודית בגטו וביער.

מיד לאחר הקמת הגטו התארגנה בו מחתרת אנטי-פשיסטית. החברים במחתרת היו צעירים מתנועות שונות: קומוניסטים, בונד והשומר הצעיר. אליאש הצטרף מיד למחתרת. למחתרת היו קשרים עם המחתרת היהודית בוורשה ועם הגרמנים האנטי-פשיסטים בביאליסטוק. בשלב מאוחר יותר גרמנים אלה יספקו למחתרת נשק, מידע על הנעשה בגטאות אחרים ומידע על כוונות הגרמנים. בבית החרושת בו עבד אליאש פעלה מסגרייה בה תיקנו את מכונות הטקסטיל אך בהיחבא, תיקנו בה גם כלי נשק. הודות למסגרייה זו זכה אליאש לאקדח.

זמן קצר לאחר הכיבוש הגרמני התחילה המחתרת להוציא אנשים מהגטו ליערות הגדולים הקרובים לעיר. הנהגת המחתרת פנתה לאליאש והציעה לו לצאת ליער, אך יציאתו הותנתה בכך שאשתו תישאר בגטו ואליאש סרב לצאת.

בלעדיה. המחתרת המאורגנת הוציאה ליער רק גברים צעירים עם הכשרה צבאית. לדעת ראשי המחתרת, רק להם היה סיכוי לשרוד.

במקביל, התחילה המחתרת להתכונן למרד בגטו. הגטו חולק לאזורים ואליאש עם עוד 4 אנשים מונו להגן על 2 רחובות – צ'פאלה ויורוביצקה. בשעה שיוכרז על המרד, תפקידם היה למנוע מהגרמנים לבתר את הגטו לאזורים מופרדים זה מזה ולהשתלט על כל אזור בנפרד. אך אליאש לא האמין שמרד בגטו יציל את חיי היהודים הוא החליט לעזוב את הגטו ולצאת ליער, לפני המרד וללא חסות המחתרת.

היה זה אירוע מסוים שהניע את אליאש להתארגן ולצאת ליער.

יום אחד באוקטובר 1942 נקרא אליאש להתייצב בלשכת העבודה הגרמנית ולקבל עונש מלקות בעוון אי התייצבות לעבודה. שני שוטרי יודנראט הגיעו לביתו עם צו התייצבות. הכחשותיו ומחאותיו כי לא בו מדובר לא עזרו. הוא ספג עונש בעבור יהודי עשיר שלא התייצב לעבודה ופדה את עצמו מעונש על ידי תשלום שוחד לשוטרי היודנראט, שהביאו את אליאש במקומו. מבצע העונש כונה 'תליין' כי רבים מקורבנותיו לא היו שורדים את המלקות. בזמן בו הוכה אליאש 15 מלקות, הוכו גם שני ילדים קטנים בגין גניבה שביצעו. הם לא שרדו את המלקות. מוכה וחבול בגופו ובנפשו חזר אליאש לביתו כשבליבו מתרוצצים רגשי זעם, רצון לנקום וחוסר אמון גדול בממסד היודנראט. הוא הבין כי היודנראט מושחת ולא יהיה מקור עזרה ליהודים בשעת מבחן ולכן והוא צריך לדאוג לעצמו ולמשפחתו, ההזדמנות לכך נקלעה לידיה במהרה.

בתקופה זו של סתיו 1942 החלו לגרש יהודים ממחוז ביאליסטוק לטרבלינקה, להשמדה. היהודים הועלו על רכבות משא ובהתקרב הרכבות לאזור יערות, היו צעירים שקפצו מהרכבות ורצו לכיוון היערות בתקווה למצוא בהם מחסה וישועה ומאוחר יותר, בחסות החשיכה למצוא את דרכם לגטו ביאליסטוק, שהיה בטוח יחסית באותה העת. השומרים הנאצים היו יורים על הקופצים ורק חלק מהם הצליחו לשרוד את היריות ולהגיע לגטו ביאליסטוק. קבוצה של 5 איש מתוך הקופצים הגיעה לדירתו של אליאש. שניים מהם היו בני דודו – חיים ומישקה

כהן, את שלושת האחרים היו לייב פודלובסקי, דוד פיין ובנימין ורצלב, הכיר מתקופת השלטון הסובייטי בביאליסטוק. כמה מהם עבדו בתקופה הסובייטית ביערות והכירו היטב את השבילים ביער. חברי הקבוצה הציעו אליאש לצאת ליער יחד עם רעייתו. הפעם הוא קיבל את ההצעה, ארגן עוד 3 זוגות מהגטו וקבוצה של 15 איש יצאה ליער. היו בהם נשים וגברים ולהגנתם היה האקדח שאליאש לקח מהמסגרייה של המפעל בגטו.

היער היה כפול פנים – עציו הרבים ושביליו המתעתעים שימשו מחסה ומקום מסתור מפני הגרמנים, שלא הכירו את היער ונמנעו מלפעול בתוכו, אך היער גם צפן סכנות. הסתובבו בו חוליגאנים מקומיים ואנשי מחתרות פולניות שונות, חלקן אנטישמיות ושונאות יהודים כמעט כמו הגרמנים. תנאי החיים ביער היו קשים מאוד – קור, מיעוט מזון. יציאה ליער ללא נשק הייתה יכולה להיות גזר דין מוות ולקבוצה של אליאש היה אקדח אחד בלבד. למזלה הטוב של הקבוצה, שלושה מחבריה הכירו היטב את היערות מתקופת עבודתם בהם כחוטבי עצים וכיערנים.

כמו כן, בכפר הקטן (חוטור) קונני ששכן בלב היערות מעבר לנהר סופראשל, חיכתה להם בת דוד של אליאש, הינדה, אחותם של חיים ומישקה. הינדה עבדה גם כן ביערות בתקופה הסובייטית והתיידדה עם שומר היערות ואשתו – משפחת גרושבסקי. כאשר הגרמנים חזרו וכבשו את האזור ביוני 1941, הציעה לה משפחת גרושבסקי שתישאר בכפרם ולא תלך לגטו. הם החביאו את הינדה באסם שבחצרם בכפר קונני. הקבוצה שידעה על מזלה הטוב של הינדה, שמה פניה לקונני. הם ידעו כי משפחת גרושבסקי לא תוכל להעניק מחסה לקבוצה גדולה כל כך של אנשים, אך קיוו להיעזר בה.

הינדה עזבה את האסם והצטרפה לקבוצה שכינתה את עצמה - "קבוצת אליאש" על שם אבי אליאש. בין קבוצות הפרטיזנים נהוג היה לכנות את הקבוצה על שם המפקד. הקבוצה התייחדה בכך שכללה נשים וגברים, כולל זוגות נשואים, בניגוד לרוב הקבוצות האחרות שהיו על טהרת הגברים. במשך הזמן תיוחד גם בכך, שלא תסבול כמעט מאבדות, ואפילו תגדל, הודות

להצטרפותם של פרטיזנים נוספים אליה. הייתה זו תופעה נדירה בין קבוצות הפרטיזנים היהודים. תכונותיו של אליאש כמנהיג התבטאו באומץ ליבו, נחישותו, יכולתו לקבל החלטות טובות ומהירות, דאגתו לאנשיו והדוגמה האישית ששימש להם. בכל דרישה שלו מחברי הקבוצה, כמו לנקות את סביבות המחפורת, לטשטש עקבות בשלג או לשמור בזוגות, היה הוא הראשון לבצע.

עם הזמן זכתה הקבוצה לתמיכה של המחתרת בגטו ביאליסטוק והועברו אליה דרך הכפר קונני נשק והנחיות פעולה.

כדי להבין איך פעלה הקבוצה ואיך הצליחה לשרוד ביער מסוף 1942 עד סוף 1944 אתאר את אורח חייה ואת קורותיה.

משפחת גרושבסקי הושיטה עזרה היא סייעה לפרטיזנים במזון, עזרה רפואית ובמידע על תנועת הגרמנים ביערות. פעילותה של משפחת גרושבסקי עלתה לה ביוקר. שכן שצפה בפעולות המשפחה, ראה כי הבת הצעירה, ולדיסלבה, יוצאת למרעה עם הפרות ליער ובידה סיר גדול. אך כשחזרה מן המרעה, לא היה הסיר ברשותה. השכן הלשין לגרמנים (המלשינים זכו בפרס כספי) וההלשנה הביאה לחיפוש בבית המשפחה. הפרטיזנים אמנם לא נתפסו אך בחיפוש נמצא נשק וכדי להציל את המשפחה ממוות מסר אבי המשפחה לגרמנים את כל משק החי שלהם – חזירים ופרות שהיו מקור פרנסתם העיקרי, אך את הפרטיזנים, לא הסגירו. בעקבות מקרה זה, התרחקה הקבוצה לעומק היער, כדי לא להחשיד יתר על המידה את המשפחה. גם ראש הכפר, זיגמונט פלצ'צקי שהיה חובש וידע לטפל בחולים ובפצועים, טיפל בפצועים מתוך אנשי הקבוצה. בשל העזרה שהושיט נרצח אחרי המלחמה על ידי המחתרת הלאומנית.

בגלל הגורמים העוינים ביער ובגלל מיעוט המזון נאלצה הקבוצה לנוע ממקום למקום ולהצטייד במזון מחוץ ליער או במשקים הקטנים שבתוך היער. כל כמה ימים הייתה הקבוצה עוברת למקום חדש. לעתים היו נודדים עשרות קילומטרים כדי להתרחק ממקום סכנה. פולה, אשתו של אליאש הייתה חולת לב

והתקשתה בהליכה למרחקים גדולים. אליאש היה נושא אותה על גבו בנוסף למקלע הכבד שהיה תמיד עמו. הם הסתתרו במחפורות (זי'מלנקה – בור גדול שחופרים באדמה ומכסים אותו בענפים להסוואה).

חפירת הבור הייתה קשה, ובחורף כאשר האדמה קפאה, הייתה זו משימה בלתי אפשרית, לכן מדי פעם חזרו למחפורות ישנות. בתוך המחפורת היו ישנים, אוכלים, קוראים ספרים, מנהלים ויכוחים אידיאולוגיים ויוצאים ממנה למשימות שונות – הצטיידות במזון ובנשק או פגיעה במסילות ברזל. למעשה, ההצטיידות הייתה פשיטה על משקי איכרים פולניים. היו מקרים בהם הכפריים נתנו קצת מזון מרצונם – לחם, חלב, קצת בשר, אך ברוב המקרים נתנו כי חששו שאם לא יתנו, יגזלו מהם הפרטיזנים את כל רכושם. ההצטיידות כללה לא רק מזון אלא גם נשק, ביגוד, נעליים ומוצרים נחוצים אחרים. אליאש הקפיד על "החוק הפרטיזני" - לא לקחת מהאיכרים את כל רכושם, אלא להסתפק במחציתו. אם יש לאיכר שתי תרנגולות לקחת רק אחת ואם כיכר לחם אחת, לקחת רק מחציתה ואם יש לו זוג מגפיים אחד בלבד, לא לקחתו. הכלל היה שיש להשאיר לאיכרים מספיק לקיומם שלהם, שכן אם כל רכושם יילקח מהם הם עלולים בזעמם לרצוח פרטיזנים, גם אם ישלמו בכך בחייהם. כלל זה היה אנושי, חכם ומוסרי, נוכח מוראות המלחמה.

המים סופקו ממי הנחלים שזרמו ביער ושימשו גם כמקום הרחצה של הפרטיזנים. בחורף היו מפשירים את מי השלגים והם שימשו לשתייה, בישול ואפילו רחצה חלקית. חורף 1942/3 היה מן הקשים שבחורפי פולין. הטמפרטורות ירדו הרבה מתחת לאפס, למינוס 30 מעלות צלזיוס והשלג ירד ללא הרף. בנוסף לקור העז צפן השלג בחובו סכנות נוספות. כל יציאה מהמחפורת חייבה טשטוש העקבות שהוטבעו בשלג. חימום המחפורת או בישול בה עלול היה להסגיר את השוהים בה בגלל העשן שהיתמר ממנה. הפרטיזנים ישנו כשכל בגדיהם לגופם והם צמודים אחד לשני. הם כינו דרך שינה זו, שיטת הפינגווין. תנאי החיים במחפורת היו קשים. בחורף, בגלל הקור העז, נאלצו לעשות את צרכיהם ליד המחפורת. אליאש עמד על כך שיטמינו את הצרכים באדמה ושימש להם דוגמה.

היה צריך לקיים שמירה סביב המחפורת כל שעות היממה, כדי להזהיר את היושבים בה מחיפוש הנעשים ביער או למנוע מגורמים עוינים להיכנס לתוך המחפורת. היה מקרה שפרטיזנים רוסים שעברו ביער הוזמנו על ידי שומרי המחפורת להיכנס למחפורת ולנוח בה. אליאש לא היה באותו הזמן במחפורת שכן יצא להצטייד במזון, כשחזר לפנות בוקר עם המזון, סיפרו לו השומרים שבמחפורת נמצאים רוסים. אליאש חשש שהם חיילי ולאסוב – חיילים אוקראינים הלבושים במדי הצבא האדום אך משתפים פעולה עם הגרמנים. הוא נשאר מחוץ למחפורת וציווה על השומרים להוציא את הרוסים החוצה, בעודו מכונן תת מקלע לכיוונם. הרוסים יצאו מהמחפורת בידיים מורמות ורק לאחר שהוכיחו את זהותם הרוסית, אפשר להם אליאש להמשיך בדרכם.

והיה מקרה אחר, בו נפל מטוס גרמני ביער סמוך למחפורת. הגרמנים הזרימו כוחות גדולים לאזור כדי לחפש ניצולים ועברו קרוב מאד למחפורת. האנשים במחפורת היו נתונים במתח עצום מחשש שהמחפורת תתגלה וכמה מהם רצו לפרוץ מהמחפורת ולברוח. רק קור רוחו של אליאש, שהרגיע את האנשים ומנע מהם לצאת, הציל אותם מהתאבדות.

קבוצתו של אליאש גדלה הודות להצטרפותם של פרטיזנים מקבוצות אחרות שאיבדו את דרכם ביער ומניצולים שקפצו מהרכבות שהובילו אותם לטרבלינקה. אליאש שלח אנשים מקבוצתו שיחכו בקרבת מסילות הברזל ויקלטו את הקופצים. השתלטות על מחסן נשק שהיה באחד הכפרים, הגדילה את כמות הנשק בידי אנשיו.

לצד קבוצתו של אליאש היו ביער קבוצות יהודיות נוספות. הן נשלחו מהגטו על ידי תנועות הנוער ומנו רק גברים. בגטו ובביאליסטוק הפולנית היו אנשי קשר שתיווכו בין הגטו לבין קבוצות הפרטיזנים. ברוב המקרים היו אלה נשים צעירות בעלות מראה ארי הדוברות פולנית רהוטה, שהתחזו לפולניות.

איש הקשר של קבוצת אליאש היה פאבל קוז'ץ, אחיו של שולים קוז'ץ, אחד מחברי הקבוצה. לפאבל הייתה חזות פולנית והוא דיבר פולנית רהוטה. לימים נעשה פרופסור להיסטוריה יהודית באוניברסיטת סורבון בצרפת. הקבוצות ידעו

האחת על קיומה של האחרת, הודות לנשות הקשר שהיו מעבירות להן מידע על מקום הימצאן של הקבוצות השונות.

בפברואר 1943 הייתה אקציה¹ גדולה בגטו ביאליסטוק. 8,000 יהודים נשלחו להשמדה בטרבלינקה, 1,000 נוספים נורו במהלך האקציה ו-1,000 הצליחו להימלט ליער. האקציה הזאת ניבאה את העתיד לבוא – חיסול הגטו כולו. בעקבות האקציה הזו הוקמה בגטו חזית של כל תנועות הנוער המחתרתיות בגטו ובראשה עמד מרדכי טננבוים-תמרופף חבר תנועת "דרור" שהגיע מגטו וורשה.

ההנהגה בגטו ניהלה דיונים וויכוחים רבים כיצד לנהוג בעקבות האקציה. ההחלטה שהתקבלה בסופו של דבר הייתה על התקוממות בשתי חזיתות: היער והגטו. כלומר, הערכות למרד בגטו והוצאת אנשים ליער שיבואו לעזרת הגטו ביום פקודה.

במהלך 1943, נוכח תחושת הקץ המתקרב, גדל מספר הפרטיזנים היהודים ביער. ריבוי הקבוצות הצריך יצירת מטה משותף שיתאם את פעילות הקבוצות ויחלק את המטלות ביניהן. המטלות העיקריות היו חבלה בפסי הרכבת כדי להוריד מהפסים את הרכבות המובילות יהודים להשמדה וחיילים גרמנים לחזית הרוסית. ארגון "קדימה" שייצג את מטה הארגון הלוחם בגטו היה גם הגורם שתיווך בין הגטו ליער. הארגון נעזר בקבוצת הגרמנים האנטי-פשיסטים שבביאליסטוק, ביניהם היה בנישק, מנהל המפעל בו עבד אליאש בגטו. הם העבירו ברכביהם נשק ואנשים ליער.

במקביל לגידול במספר היהודים שהגיעו ליער גדל גם מספר הפרטיזנים הרוסים ביער. בתחילה היו אלה חיילים רוסים שניגפו בפני הגרמנים ומצאו מחסה ביער, אך כאשר הצבא האדום התחיל להדוף את הגרמנים משטחי ברית המועצות, התחילה הצנחת חיילים ומפקדים רוסיים מעבר לקווי החזית כדי להכות בגרמנים מאחור. מספר הרוסים גדל עד לכוח בהיקף של בריגדה.

¹ אקציה – מהמילה הגרמנית – action. סדרת פעולות של הכוחות הנאציים באזור מגורים של יהודים, כגון הגטו, לשם איסוף ושילוח כפויים ממקום מגוריהם אל מחנות ריכוז והשמדה.

לפרטיזנים הרוסים היו תנאים טובים יותר מאשר לפרטיזנים היהודים. היו להם נשק ומזון שהוצנחו על ידי מטוסים רוסים ואוכלוסייה מקומית, בילו-רוסית (ממזרח לביאליסטוק) תומכת. במשך הזמן נוצרו קשרים בין הפרטיזנים הרוסים לבין הפרטיזנים היהודים עד כדי כך ששיתפו פעולה בפעולות חבלה וכתוצאה מכך זכו הפרטיזנים היהודים להגנה של הרוסים. לשיתוף הפעולה הזה היו יתרונות רבים עבור הפרטיזנים היהודים, אבל נוצרו גם בעיות. ההגנה שזכו לה מהרוסים הייתה משמעותית וכן אספקת המזון, מנגד הרוסים דרשו להעמיד בעדיפות עליונה את המאבק בגרמנים ולא את הסיוע לגטו.

בחודשים יוני יולי 1943 החמיר המצב בגטו והיה ברור שסופו קרב (גטו ורשה חוסל באפריל-מאי 1943 ולימד על הצפוי לגטאות האחרים). הפרטיזנים היהודים רצו להיות באזורים הקרובים לגטו כדי לבוא לעזרת המורדים בגטו וכדי לקלוט את כל הנמלטים מממנו, כאשר יחוסל. הרוסים ראו לנגד עיניהם רק את הלחימה בגרמנים ובהתאם לכך יש לארוב להם ביערות, לחבל בקווי התחבורה שלהם ולרדוף אחריהם לתוככי היער, שם יש לרוסים עליונות על הגרמנים. כמו כן, הרוסים רצו שהגטו יוציא ליער לוחמים רבים ככל האפשר ובעיקר רופאים, שחסרו להם מאד. על רקע ניגודי אינטרסים אלה התגלו מחלוקות והפרטיזנים היהודים הפסיקו את שיתוף הפעולה עם הרוסים.

ב 16 אוגוסט 1943 החל חיסול גטו ביאליסטוק. הגרמנים שציפו להתקוממות ולמדו לקח מהמרד בגטו וורשה, נכנסו לגטו במפתיע ממספר כיוונים ופיצלו את אזורי הגטו. כתוצאה מכך, לא יכלו חברי המחתרת לעבור מאזור לאזור. כמו כן, קריאת המחתרת לתושבי הגטו, להישאר בבתים ולא להתייצב למשלוחים, לא נענתה, שכן רוב תושבי הגטו לא ידעו על קיומה של המחתרת. הם צייתו להוראות המשטרה היהודית, התייצבו למשלוחים ופונו תוך כמה ימים למחנות ההשמדה בטרבלינקה ובאשוויץ. המחתרת פעלה בכמה מקומות בגטו, אך לא הצליחה לבקוע את חומות הגטו ולגרום לבריחה המונית. הגרמנים איתרו את הבונקר המרכזי של המחתרת וחסלו את כל יושביו, כולל המפקד מרדכי טננבוים. הלוחמים המשיכו לפעול ללא המפקד אך תוך מספר שעות רובם נהרגו והמרד דוכא. אחרי שילוח היהודים ברכבות, עברו גרמנים ואוקראינים

בגטו וחיפשו את המסתתרים. הפרטיזנים היהודים שביער לא הספיקו להגיע בזמן מהיער כדי לסייע במרד. כאשר הגיעו לפאתי העיר ראו את הגטו עולה בלהבות. כל מה שיכלו לעשות הוא לקלוט את מעט הבורחים מהגטו ואת הקופצים מהרכבות שהובילו את היהודים למחנות ההשמדה. קבוצתו של אליאש קלטה גם כן כמה מהניצולים. התקופה בה הושמד הגטו הייתה קשה ביותר לפרטיזנים בקבוצתו של אליאש. בימי השילוחים מהגטו למחנות ההשמדה היו פרטיזנים שרצו לחזור לגטו להיות עם בני משפחתם, אך אליאש מנע זאת מהם. לאחר כישלון המרד ושילוח תושבי הגטו להשמדה, היו פרטיזנים שנכנסו לדיכאון, לא רצו להמשיך לחיות. אליאש ניסה להפעיל אותם בכל מיני פעילויות כדי שלא ישקעו במחשבות קודרות על יקיריהם.

הרוסים המשיכו להצניח ביערות עוד ועוד חיילים וקצינים וחיזקו את לחימתם בגרמנים באמצעות הלוחמה הפרטיזנית. בספטמבר 1943 הגיע ליערות ביאליסטוק גנרל קפוסטה, שקיבל הוראה להפוך את אזורי גרודנה וביאליסטוק לאזורים פרטיזנים. הוא הגיע עם אוגדה שלמה, נשק כבד יותר (מקלעים) ותחמושת. כוחותיו פוזרו בכל האזור ועל פי הוראתו סופחו הפרטיזנים היהודים לכוחות הרוסיים. אליאש וחלק מאנשיו סופחו לגדוד שכוונה "26 שנות מהפכה", בראש הגדוד עמד קצין בדרגת רס"ן (מיור) בשם פיליפוב. תפקיד הגדוד היה להקשות על נסיגת הגרמנים על ידי הרס הדרכים וניתוק קווי הטלפון. כמו כן, חילצו פרטיזנים שכתרו על ידי הגרמנים.

חיי הפרטיזנים היהודים בגדוד הרוסי היו קשים. בתנועתם ביער, פגש הגדוד פרטיזנים פולניים לאומנים שהיו עוינים לרוסים וליהודים (ארמייה קראיובה) ופרטיזנים פולנים קומוניסטים (ארמייה לודובה). כיוון שבין הפרטיזנים הפולנים הקומוניסטים היו גם יהודים, נעזר פילפוב באליאש לשכנע בידיש את הקבוצה הפולנית הקומוניסטית להצטרף לגדודו. אך פילפוב היה אנטישמי. הוא היטה אוזן קשבת לטענות הפרטיזנים הפולנים הלאומנים נגד הפרטיזנים היהודים ותמך בהן. הוא בודד לאט, לאט את הפרטיזנים היהודים ושלח אותם למשימות שהחזרה מהן הייתה מוטלת בספק מראש. פעם אחת טעה בדרך סייר יהודי וכמעט הולך את הכוח למחנה של חיל משלוח גרמני, כתוצאה מכך, כל

היהודים בגדוד הואשמו על ידי הרוסים בבגידה. אליאש שוחח עם פילפוב והצליח לטהר את האווירה.

מנהיגותו של אליאש הועמדה במבחן כאשר הגיע לגדוד יהודי בשם בוריס שצמן שנמלט מגטו ביאליסטוק בעת חיסולו. שצמן היה סנדלר מוכשר והכין לפיליפוב זוג מגפיים, בתמורה לכך מינה פיליפוב אותו למפקד הקבוצה היהודית במקום אליאש. הפרטיזנים היהודים לא הסכימו לכך ושיגרו משלחת לפיליפוב בדרישה להחזיר את אליאש לתפקיד המפקד. פיליפוב ראה בפעולתם מרד ואלמלא חשש מתגובתו של הגנרל קפוסטה, היה מוציאם להורג. (אחרי המלחמה הואשם שצמן בהסגרת יהודים מהגטו).

הגדוד התקדם לתוך פולין בצמידות לקווי הנסיגה הגרמנית. במהלך 1944 הגדוד הלך וגדל. הצטרפו אליו פרטיזנים יהודים מיערות קנישין ושוטרים מהמשטרה הכחולה הפולנית, שעד לא מזמן, שיתפו פעולה עם הגרמנים והסגירו לידיהם פרטיזנים פולנים ויהודים. צירופם של גורמים אלה לגדוד הגבירה את האנטישמיות. הפולנים לא רצו להיות עם היהודים והאחרונים בודדו. פילפוב הציע ליהודים ללכת להילחם בחזית, כנראה בתקווה שיהרגו שם. בשלב זה החליטו אליאש וכמה מחבריו לעזוב את הגדוד של פיליפוב. פיליפוב לקח מהם את התת מקלעים שקיבלו מהרוסים וצייד אותם ברובים רגילים. הם שמו את פניהם לכיוון ביאליסטוק. לאחר מספר ימי הליכה, ב 4 באוגוסט 1944, הגיעו לאזור ביאליסטוק ופגשו שם בסיוור רוסי שצרף אותם לכוחותיו. בתקופה זו ביאליסטוק הייתה כבר משוחררת מהכובש הגרמני ושלטו בה פרטיזנים רוסים. אליאש וחבריו שמו פניהם לגרודנה, מקום מושבו של הגנרל קפוסטה והתלוננו בפניו על התנהגותו של פיליפוב כלפי היהודים. קפוסטה רתח מזעם וייפה את כוחו של אליאש לתפוס את פיליפוב ולהביאו למשפט לפניו. בינתיים, עוד לפני שאליאש יצא לחפש את פיליפוב, הגיע פיליפוב בעצמו למחנה החטיבה של קפוסטה והתאכזב מאד בראותו את אליאש בחיים. קפוסטה קרא לפיליפוב ובנוכחות אליאש סטר לו על פניו.

המלחמה הסתיימה. אליאש חזר לביאליסטוק ומילא שם תפקידים שונים בשרות המנהל הסובייטי. עם שחרור לודז' מהכובש הגרמני עבר אליה ותפס מקום בממשל הקומוניסטי שכונן בפולין אחרי המלחמה.

אחרי המלחמה קיבל אליאש עיטורים רבים, ביניהם את העיטור הגבורה הגבוה ביותר שיש לפולנים "וירטוטי מיליטרי", רק 11 יהודים זכו בעיטור זה. אך אחרי מלחמת ששת הימים, כאשר פולין גרשה את היהודים שנותרו בה וניתקה את קשריה עם ישראל, החזיר אליאש את כל העיטורים לממשלת פולין.

התקופה שאחרי המלחמה הייתה תקופה של כאוס. הרוסים כוננו בפולין משטר קומוניסטי, שלא התקבל על ידי רוב העם הפולני, בעיקר לא על ידי החוגים הלאומיים שראו את עצמם יורשי הממשל הפולני שלפני המלחמה. מאידך, הקומוניסטים הפולנים שמלפני המלחמה וביניהם אליאש, תמכו במשטר החדש. החל מאבק פנימי בפולין שהיה מלווה בשפיכות דם וכמעט הפך למלחמת אזרחים. הקומוניסטים הפולנים תפסו תפקידי מפתח במשטר החדש, כל עוד נחשבו לנאמנים לקו הסטליניסטי, רובם סולקו מאוחר יותר. אליאש קיבל תפקיד במשרד הפנים הפולני ופעל לביעור הגורמים הלאומניים שהתנגדו לשלטון הקומוניסטי. התפקיד הזה הצמיח לו שונאים והעמיד את חייו בסכנה. בתקופה זו הוא נשא רימון על גופו, למקרה שיתנקשו בו. הוא רצה להיות כשמשון בשעתו – תמות נפשו עם הפולנים הלאומנים.

ביוני 1945 נולד בנו דוד ואליאש עזב את תפקידו במשרד הפנים ועבר עם אשתו פולה ללודז'. הם העדיפו את לודז' שלא סבלה מהרס כמו ורשה, שהייתה כמעט כולה ע"י חורבות. הראשונים שהגיעו תפסו דירות שהתפנו על ידי הגרמנים הנסוגים וקבעו בהן את מגוריהם וכך גם אליאש.

בימים אלה החלה להתבהר גם תמונת האובדן של בני המשפחה. כמעט כל משפחתו של אליאש נספתה במלחמה. אמו, אחיו ונשותיהם, אחיותיו, בעליהן וילדיהם. רק ארבעת ילדיו של אחיו הבכור, אבא, שרדו (אירקה, מיטק, זושיה ורישיה). אליאש מעולם לא סיפר לנו עליהם דבר ואינני יודעת אם ידע מה עלה בגורלם בתקופת המלחמה. אליאש נותר עם משפחה גרעינית מצומצמת אישה

ובן שנולד לאחר המלחמה, חבריו הפרטיזנים ששרדו, שימשו מעין משפחה מורחבת.

אחרי המלחמה, הממשלה הפולנית פתחה קורסים מקצועיים לפולנים שנלחמו במלחמה. אליאש השתתף בקורס טקסטיל שהקנה לו את התואר מייסטר בטקסטיל ואח"כ מצא עבודה במפעל טקסטיל שנוהל כקואופרטיב יהודי. במקביל המשיך להיות פעיל בענייני המפלגה. ערב אחד, בחזרו בשעה מאוחרת מאסיפה פוליטית, מצא את רעייתו פולה, ללא רוח חיים. פולה הייתה חולת לב וקשיי הקיום ביער החמירו את מצבה, לידתו של דוד מיד לאחר המלחמה הסבה לה אושר אך גם החלישה אותה וליבה נדם.

אליאש נותר לבדו עם ילד בן שנתיים וחצי. כדרכו ביער, למרות האובדן הגדול הוא המשיך. לימים יפגוש את הלה, שחזרה מרוסיה שבורה ודוויה ויחד אתה יקים משפחה חדשה. ב – 1951 נולדה בתם אנה וב – 1957, בגלל האנטישמיות הגואה בפולין החליטו לעלות לארץ. בארץ הם השתקעו בחולון, אליאש עבד במפעלי טקסטיל, רוב חבריו בארץ היו פרטיזנים שעלו ארצה.

ב – 1986 נפטר מהתקף לב.

אליאש עם חבריו הפרטיזנים

